

Шкарупіло Анастасія Олександрівна, здобувач вищої освіти
навчально-наукового інституту менеджменту і маркетингу
Харківський національний університет імені Семена Кузнеця, Україна

Науковий керівник: Афанасьєва Олена Миколаївна, старший викладач
кафедри «Бізнес –журналістики і цифрових медіа»
Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця, Україна

ЕТИЧНІ СТАНДАРТИ ЖУРНАЛІСТИКИ: ЧИ ЗБЕРІГАЮТЬ ВОНИ АКТУАЛЬНІСТЬ У НОВИХ МЕДІА?

Журналістика – це складна та багатогранна галузь, що поєднує в собі пошук правди, відповідальність перед суспільством і щоденну роботу з інформацією, яка часто буває занадто суперечливою, емоційною та навіть небезпечною. Кожен журналіст стикається з різними дилемами: що показати, а що приховати, як не зашкодити людям і водночас не втратити сутність події. Саме для того, щоб ці вибори мали моральне підґрунтя, існує журналістська етика – це набір правил і норм поведінки, яких мають дотримуватися всі, хто збирає, опрацьовує та поширює масову інформацію. [3; с.8] А також існує Кодекс етики журналіста – це документ, що визначає ключові морально-етичні орієнтири, яких журналіст повинен дотримуватися у своїй професійній діяльності. [1]

В Україні Кодекс етики українського журналіста був ухвалений 24 квітня 2004 року на з'їзді журналістів, а його остання редакція із внесеними змінами аж 4 жовтня 2013 року. Та ніхто тоді не міг передбачити, наскільки стрімко зміниться медіасередовище протягом наступного десятиліття. Ми живемо в епоху миттєвих новин, алгоритмів та штучного інтелекту. Якщо раніше журналіст був посередником між подією та суспільством, то сьогодні кожен користувач смартфона здатен стати «мовником» інформації у реальному часі.

Журналістика тепер живе в епоху популярних соціальних мереж TikTok і Telegram-каналів. Інформація поширюється швидше, ніж її можна перевірити. Під час початку повномасштабного вторгнення саме користувачі соціальних мереж першими публікували відео з місць подій, а журналісти лише підтверджували чи спростовували їх.

З одного боку, це відкриває доступ до правди, але з іншого створює ризик для маніпуляцій та дезінформації. Хто несе відповідальність за неправдивий контент, зрозуміло, що журналіст, який його поширив, чи алгоритм, який його “підняв” у стрічці? У світі, де “вірусність” часто цінніша за достовірність, старі етичні принципи починають буксувати.

В українському Кодексі етики нараховується близько 19 пунктів, актуальних на сьогодні, саме під час їхнього аналізу я дійшла до цієї теми, одже маю власне бачення щодо необхідності змін та адаптацій журналістської етики – це не лише в українському контексті, а й на міжнародному рівні.

Для початку, краще почати з того, що краще залишити та зробити їх новим початком для адаптації решти принципів. Саме ці пункти краще лишити незмінними: пункт 6. Повага до права громадськості на повну та об'єктивну

інформацію про факти та події є першочерговим обов'язком журналіста. Журналісти та редактори повинні вживати заходів для перевірки достовірності всіх репортажів, відео- та аудіоматеріалів, що надійшли від громадськості, фрілансерів, прес-служб та інших джерел. [2]; пункт 13. Журналіст не повинен використовувати незаконні методи збору інформації. Під час збору інформації журналіст діє в межах законодавства України та може використовувати всі законні процедури, включаючи судові, проти тих, хто перешкоджає йому (їй) збирати інформацію. Використання таємних способів збору інформації є прийнятним лише у випадках, коли це забезпечує точність та достовірність матеріалу. Ці способи можуть бути виправданими лише тоді, коли інші способи збору інформації неможливі.; Пункт 14. Плагіат несумісний зі статусом журналіста.; Пункт 15. Ніхто не може бути дискримінований через стать, мову, расу, релігію чи етнічне походження, соціальне походження чи політичні уподобання. Ця інформація може бути зазначена лише у випадку, якщо вона є необхідною частиною матеріалу. Журналіст повинен уникати образливих слів та ненормативної лексики, натяків чи коментарів щодо фізичних вад чи хвороб людини.; Пункт 18. Журналіст повинен бути особливо обережним, висвітлюючи теми, пов'язані з дітьми. Журналіст та редактор повинні мати поважні підстави для висвітлення приватного життя неповнолітніх та дозвіл батьків або опікунів. Неприпустимо розголошувати імена неповнолітніх (або інші ознаки розпізнавання), які стали учасниками подій, пов'язаних зі злочинністю чи насильством. [2]

На мою думку, вважаю що потрібно оновити або додати:

1. Відповідальність у соцмережах.

Кодекс не враховує, що журналіст тепер діє не лише як працівник редакції, а й як особистість у публічному просторі. Обов'язково треба додати пункт про етичну поведінку журналіста у соцмережах: уникання мови ворожнечі, дотримання межі між особистою думкою і професійною позицією.

2. Використання штучного інтелекту.

У кодексі немає жодного слова про ШІ, а зараз журналісти активно користуються різноманітними штучними інтелектом, автоматичними генераторами текстів і фото. Крім того, варто додати пункт про відкритість у використанні ШІ: якщо журналіст створює матеріали за допомогою таких інструментів, він має відкрито зазначати це та нести повну відповідальність за достовірність отриманої інформації.

3. Клікбейт, емоційні заголовки, візуальні маніпуляції.

Пункт 8 про “редакційні правки, що не спотворюють зміст” [2], але сьогодні цього замало. Адже в сучасних медіа маніпулюють не лише словами, а й візуальними образами, через яскраві прев'ю, емоційні заголовки та короткі ролики, що часто створюють ілюзію сенсації. Варто уточнити, що візуальний контент, наприклад, обкладинки, прев'ю та відео, теж повинен відповідати стандартам правдивості.

4. Блогери, тітокери, citizen journalism.

Кодекс взагалі не враховує, що зараз новини поширюють не лише журналісти. Варто додати розділ про етичну відповідальність громадянських журналістів і блогерів, якщо вони виконують журналістські функції, наприклад: збирають, поширюють новини, коментують суспільно важливі події.

5. Пункт 2. “Обслуговування інтересів уряду чи власників...” [2]

Слід залишити його суть, але адаптувати під сучасні реалії — олігархічного та цифрового впливу, коли на контент впливають не лише політичні чи економічні групи, а й великі онлайн-платформи, рекламодавці та алгоритми соціальних мереж.

6. Етичні норми щодо використання фото та відео з соцмереж.

У час, коли візуальний контент поширюється миттєво, журналіст повинен діяти відповідально. Варто додати пункт про етичне використання матеріалів із соціальних мереж, з дозволом автора або чітким зазначенням джерела. Це не лише питання авторського права, а й довіри до журналістики.

7. Відповідальність за фактчекінг у часи дезінформації.

Дезінформація та пропаганда стали глобальною проблемою. Кодекс має містити норму, що фактчекінг — це етичний обов’язок журналіста, а не лише редакційна вимога. Кожен журналіст повинен перевіряти джерела навіть тоді, коли вони здаються надійними.

8. Принципи захисту журналістів під час війни.

В умовах воєнних дій журналісти працюють на межі ризику. Кодекс має містити пункт про право журналіста на життя, безпеку та психологічну підтримку, а також право відмовитися від небезпечного завдання. Це важлива адаптація етичних норм до українського контексту сьогодення.

Журналістика постійно змінюється, реагуючи на виклики часу, технологій та суспільства. Але її основою завжди залишаються етичні принципи, які відрізняють професійну діяльність від хаотичного потоку інформації. Саме тому оновлення Кодексу етики — це не просто формальність, а необхідність, якої потребує кожен Кодекс. Він має не лише відображати реалії сучасного медіасередовища, а й захищати довіру між журналістом і суспільством.

У добу штучного інтелекту, соцмереж і хвиль безупинної дезінформації журналістська етика стає не просто набором правил, а справжнім маяком у морі хаосу, воно веде і підтримує журналістів, допомагаючи залишатися чесними, відповідальними і людьми.

Список використаних джерел:

1. Інститут масової інформації офіційний сайт / [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://imi.org.ua/>
2. Інститут масової інформації «Журналістські стандарти: інформаційна довідка» / [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://imi.org.ua/monitorings/jurnalistiski-standarti-informatsiynadovidka-i28623>
3. Комісія з журналістської етики «Рекомендації Комісії з журналістської етики щодо уникнення етичних порушень у заголовках новин» / [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://cje.org.ua/statements/rekomendatsii-kzhe-shchodo-unyknennia-etychnykh-porushen-u-zaholovkakh-novyn/>
4. Миколаєнко Алла «Журналістика даних в українському медіапросторі: тенденції, виклики, перспективи» / [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://ukrinfospace.knukim.edu.ua/article/view/335344>
5. Національна рада з питань телебачення й радіомовлення «Використання ШІ у медіа. Результати дослідження Національної ради 03.10.2025» / [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://surl.li/fktpyf>
6. <https://cje.org.ua/ethics-codex/>
7. https://www.presscouncils.eu/codes/51_ua/?utm_source
8. https://dspace.udpu.edu.ua/bitstream/123456789/16729/1/Journ_etika.pdf